

Ewa Andrysiak

Katedra Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Łódzki
e-mail: eandrysiak@kp.kalisz.pl

**II Konferencja naukowa „Działalność oficyn
wydawniczych na rzecz edukacji, szkolnictwa
i oświaty w XIX i XX wieku”.
Łódź, 15–16 października 2014 r.**

W dniach 15 i 16 października 2014 r. odbyła się II konferencja naukowa pt. „Działalność oficyn wydawniczych na rzecz edukacji, szkolnictwa i oświaty w XIX i XX wieku”. Jej organizatorem była Katedra Historii Wychowania i Pedagogiki Wydziału Nauk o Wychowaniu UŁ. Witając uczestników spotkania prof. nadzw. Grzegorz Michalski – jego organizator i gospodarz – przypomniał, że KHWiP jest organizatorem czwartej już interdyscyplinarnej debaty naukowej, której dwie pierwsze edycje zorganizowane zostały pod hasłem „Czasopiśmiennictwo XIX i XX wieku jako źródło do dziejów szkolnictwa, oświaty i edukacji” (2009, 2011), tematyka kolejnych dwóch została rozszerzona, obejmując działania wydawnictw związane z edukacją, szkolnictwem i oświatą. Spotkanie w roku 2014 – podobnie jak w roku 2012 – zgromadziło naukowców różnych specjalności (pedagogów, bibliologów, literaturoznawców), co zdaniem prof. Michalskiego nie dziwi, bowiem dziś konferencje interdyscyplinarne, łączące różne aspekty zagadnienia, są normą.

Patronat nad konferencją objęło Towarzystwo Historii Edukacji, które reprezentowali prezes prof. nadzw. Wiesław Jamrożek i wiceprezes prof. zw. Władysława Szulakiewicz. Przedstawicielkami Wydziału Nauk o Wychowaniu były dziekan prof. nadzw. Danuta Urbaniak-Zając oraz prodziekan prof. nadzw. Iwonna Michalska. Wystąpienia merytoryczne w sesji plenarnej, której

II Konferencja naukowa „Działalność oficyn...

przewodniczyli prof. zw. Władysława Szulakiewicz i prof. nadzw. Wiesław Jamrozek, rozpoczął prof. nadzw. Adam Winiarz (Wszechnica Świętokrzyska) referatem „Działalność wydawnicza Polaków na Dalekim Wschodzie w pierwszej połowie XX wieku”. Prelegent przypomniał pierwszy polski druk wydany w 1916 r., dwa wydania pierwszego polskiego elementarza (1917, 1918), wiele wydawnictw o charakterze śpiewników, Statut Gospody Polskiej (1905, w jęz. ros.), czasopisma: „Harcercz Polski” i tygodnik „Ojczyzna”. Tematem wystąpienia prof. zw. Stefani Walasek (Uniwersytet Wrocławski) były „Wydawnictwa podręczników i książek dla dzieci i młodzieży na Bliskim Wschodzie w latach II wojny światowej”. Referentka mówiła m. in. o braku podręczników na terenie Związku Radzieckiego, a także materiałów do przedmiotów zawodowych, przekładach z angielskiego, przepisywaniu podręczników (Tel-Awiv), nieocenionych i niedocenionych zasług Łukasza Kurdybacy. Zagadnienie „Popularyzacji kultury polskiej przez Bronisława Koraszewskiego – wydawcę «Gazety Opolskiej» na Śląsku na przełomie XIX i początkach XX wieku” przedstawiła prof. zw. Eleonora Sapia-Drewniak (Uniwersytet Opolski). Ostatnia w sesji plenarnej dr hab. Elżbieta Magiera (Uniwersytet Szczeciński) zajęła się „Działalnością polskich oficyn wydawniczych w zakresie propagowania oszczędności wśród dzieci i młodzieży w okresie międzywojennym”. W latach międzywojnia wiele oficyn podejmowało tematykę oszczędzania, w kręgu zainteresowań autorki wystąpienia znalazły się oficyny: Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Samorządowego Instytutu Wydawniczego, oficyny wydawnicze różnych instytucji oszczędności (np. Patronatu Związków Komunalnych), wydawnictwa czasopism „Przegląd Oszczędnościowy” i „Oszczędność”, oficyny polskiego ruchu spółdzielczego. W sesji plenarnej zabrakło wystąpienia prof. zw. Krzysztofa Jakubiaka (Uniwersytet Gdański) na temat „Periodyki Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i ich wkład w kształtowanie i upowszechnianie ideologii wychowawczej sanacji w latach 1929–1939”.

Po zakończeniu sesji plenarnej obrady toczyły się w trzech sekcjach. Sekcji A, obejmującej zagadnienia działalności wydawniczej w XIX i początkach XX wieku, przewodniczyli prof. zw. Stefania Walasek i dr Aneta Böldyrew. Pierwsza prelegentka – dr Ewa Barnaś-Baran z Uniwersytetu Rzeszowskiego – przedstawiła „Działalność drukarni w Rzeszowie w okresie autonomii galicyjskiej na rzecz popularyzacji wiedzy”. Dr hab. Artur Jazdon z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu omówił wyniki poszukiwań dotyczących poznańskich podręczników wieku XIX, które powstały jako efekt konkursów wydawniczych (referat opracowany wspólnie z Krystyną Jazdon). Zdaniem prelegenta konkursy związane z wydawnictwami edukacyjnymi (było ich 49) w Poznaniu nie odegrały żadnej roli, wiele z nich nie przyniosło nawet

rozstrzygnięcia. Niebeletrystyczny repertuar zasłużonej firmy wydawniczej Gebethner i Wolff omówiła dr Magdalena Kwiatkowska z Uniwersytetu Łódzkiego („Podręczniki akademickie, kompendia, poradniki. Niebeletrystyczny repertuar wydawniczy firmy Gebethner i Wolff w latach 1857–1907 i jego adresaci”). Tematem wystąpienia dr Marty M. Kacprzak z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie były „XIX-wieczne edycje utworów Adama Mickiewicza dla dzieci i młodzieży. Inicjatorzy przedsięwzięć wydawniczych – wydawcy – wydawnictwa – drukarze w trosce o oświatę i kulturę polską pod zaborami”. Prelegentka mówiła o edycjach utworów Mickiewicza wydanych przez Gebethnera i Wolffa czy Michała Arcta (*Pan Tadeusz, Grażyna, Konrad Wallenrod, Ballady i romanse*). Rozpoczynając wystąpienie dr Kacprzak zaznaczyła, że Mickiewicz dla dzieci i młodzieży nie pisał, choć w roku 1898 ukazał się *Zbiorek poezji Adama Mickiewicza dla ludu i młodzieży* (1898) przeznaczony dla tej grupy czytelników. Ostatnia przed przerwą dr Agnieszka Wandel z Uniwersytetu Wrocławskiego skupiła się na edycjach francuskiej książki obecnej w polskich wydawnictwach („Francuska książka popularnonaukowa dla dzieci i młodzieży w repertuarze polskich oficyn wydawniczych przełomu XIX i XX wieku”).

Tematykę działalności wydawniczej w XIX i początkach XX wieku po przerwie kontynuowały: dr Aneta Boldyrew z Uniwersytetu Łódzkiego („Edukacyjne walory «powieści sowizdrzalskiej». Literatura kramarska i brukowa w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX wieku i jej wydawcy”), dr Monika Hajkowska z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie („Rola pedagogów w kształtowaniu polityki wydawniczej czasopism dla dzieci i młodzieży w XIX wieku. Wybrane portrety”), dr Anna Mamulska z Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Lesznie („Wielkopolscy wydawcy periodyków dla dzieci i młodzieży w XIX wieku”) oraz dr Renata Bednarz-Grzybek z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie („Wydawcy czasopism społeczno-religijnych dla dzieci i młodzieży na przełomie XIX i XX wieku”).

W tej części obrad zabrakło wystąpienia dr Izabeli Krasieńskiej z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach na temat „Wydawnictwa periodyczne Krajowego Ogniska Nauczycielskiego we Lwowie (1904; 1906–1910)”.

Wystąpienia w sekcji B, której przewodniczyły dr hab. Elżbieta Magiera i dr Beata Szczepańska, związane były z produkcją oficyn wydawniczych w Drugiej Rzeczypospolitej. Kolejno referowały: mgr Kinga Szymczak z Uniwersytetu Łódzkiego („Wydawnictwo «Książnica-Atlas» i jego działalność na rzecz oświaty”), dr Teresa Gumuła z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach („Wydawnictwa Książnicy-Atlas: «Biblioteczka dla Domu i Szkoły»”), dr Monika Sulejewicz-Nowicka z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego („Warszawskie oficyny wydawnicze działające na rzecz edukacji

II Konferencja naukowa „Działalność oficyn...

w okresie dwudziestolecia międzywojennego”), mgr Agnieszka Tys z Uniwersytetu Warszawskiego („Działalność Wydawnictwa Jakuba Mortkowicza na rzecz edukacji i oświaty – perspektywa Stefanii Sempołowskiej”), prof. nadzw. Iwonna Michalska z Uniwersytetu Łódzkiego („Łódzki koncern wydawniczy «Republika» i jego oferta dla młodego pokolenia”), dr Joanna Sosnowska z Uniwersytetu Łódzkiego („Wydawcy polskich czasopism pedagogicznych i ich rola w popularyzowaniu idei wychowania przedszkolnego w II Rzeczypospolitej”).

Tematykę czasopiśmienniczą kontynuowali po przerwie kolejni prelegenci. Dr Elżbieta Chojnowska z Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości im. Bogdana Jańskiego w Łomży mówiła na temat „Wydawcy czasopism łomżyńskich okresu międzywojennego wobec problemów oświatowo–wychowawczych”. Katolicki Związek Wychowawców w Wilnie – wydawcę czasopisma filozoficzno–pedagogicznego «Ku Szczytom» ukazującego się w latach 1937–1939 przedstawił prof. nadzw. Grzegorz Michalski z Uniwersytetu Łódzkiego.

Dr hab. Edyta Wolter z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie zaprezentowała „Upowszechnianie wiedzy przyrodniczej na łamach «Młodego Przyrodnika» wydawanego nakładem Drukarni i Księgarni Świętego Wojciecha”, a mgr Joanna Chudzicka z Uniwersytetu Łódzkiego „Lwowskie wydawnictwo czasopisma «Higiena Ciała i Sport» w latach 1925–1928”. Wystąpienia w sekcji B zakończyła dr Beata Szczepańska z Uniwersytetu Łódzkiego prezentując temat „Prace wydawnicze Wszechświatowego Komitetu Związków Młodzieży Chrześcijańskiej na rzecz edukacji Polaków w Szwajcarii w latach II wojny światowej – zarys problematyki”.

Ruch edytorski po II wojnie światowej był przedmiotem rozważań sekcji C, której przewodniczyli prof. nadzw. Adam Winiarz i dr Joanna Falkowska. Jako pierwsza wystąpiła dr hab. Justyna Gulczyńska z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu z tematem „Instytut Programów Szkolnych jako inicjator i koordynator edukacyjnej polityki wydawniczej w latach 70. i 80. w Polsce”. Działalność różnych instytucji wydawniczych przedstawiały kolejno dr Magdalena Malik ze Szkoły Wyższej im. Bogdana Jańskiego w Zabrzu („Działalność instytucji wydawniczych powiatu kłodzkiego w zakresie popularyzacji aktywności oświatowo–kulturalnej”), dr Joanna Król z Uniwersytetu Szczecińskiego („Działalność wydawnicza «Czytelnika» i RSW «Prasa» na rzecz pracy instrukcyjnej aktywu Związku Młodzieży Polskiej (1948–1956)”), prof. nadzw. Irena Szewczyk–Kowalewska i mgr Michał Kowalewski z Uniwersytetu Łódzkiego („W trosce o wychowanie» – działalność Archidiecezjalnego Wydawnictwa Łódzkiego”), dr Jarosław Durka z Regionalnego Ośrodka Doskonalenia

Nauczycieli „WOM” w Częstochowie („Władze PRL przeciw działalności wydawniczej Instytutu Prymasowskiego w Częstochowie”), dr Urszula Kowalewska i dr Irena Łabiszewska z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego („Iskry» (1952–1992) – oficyna wydawnicza kreująca upodobania czytelnicze młodzieży”). Ostatnia w tej części prelegentka – dr Nella Stolińska–Pobralaska z Uniwersytetu Łódzkiego – mówiła o Janinie Bajszczyk–Maciaszkowej – redaktorce upowszechniającej dorobek pedagogiki opiekuńczo–wychowawczej.

Po przerwie przewodniczenie w sekcji C objęła prof. Władysława Szulakiewicz, a z ośmiu zaplanowanych w tej części referatów wygłoszono cztery. Mgr Paula Gamus (Uniwersytet Łódzki) przedstawiła „Dorobek edytorski twórców czasopiśmiennictwa adresowanego do miłośników mangi i anime”. Temat spotkał się z dużym zainteresowaniem i wywołał ożywioną dyskusję. Cele i zadania Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji, jego działalność wydawniczą, w tym czasopismo „Integracja”, omówiła kolejna prelegentka – dr Danuta Apanel (Akademia Pomorska w Słupsku) – w wystąpieniu pt. „Działalność wydawnicza, edukacyjna i opiekuńcza Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji w latach 1994–2014”. Czasopismo ruchu absolwenckiego – biuletyn kaliskiego Stowarzyszenia Asnykowców – omówiła mgr Ewa Obala (PBP Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego w Kaliszu) w referacie pt. „Wydawnictwa współczesnego ruchu absolwenckiego i miejsce w nim czasopisma „Asnykowiec” edycji Stowarzyszenia Wychowanków Gimnazjum i Liceum im. Adama Asnyka”. Mgr Martyna Augustyniak (Uniwersytet Łódzki) przyjrzała się ofercie Wydawnictwa „Literatura” przeznaczonej dla dzieci („Wydawnictwo «Literatura» i jego działalność na rzecz edukacji”).

Prof. Szulakiewicz (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) – przewodnicząca tej części obrad – zastępując nieobecną referentkę dr Joannę Falkowską (UMK, referat pt. „Acta Universitatis Nicolai Copernici Pedagogika jako przykład działalności wydawnictwa uniwersyteckiego na rzecz nauk o wychowaniu”), przedstawiła Wydawnictwo Naukowe UMK w Toruniu i wydawane przez nie „Acta Universitatis Nicolai Copernici Pedagogika”.

Pozostałe niewygodzone referaty to: „Polski Czerwony Krzyż jako wydawca miesięcznika «Jestem» (1969–2003) dla młodzieży szkół średnich” mgr Aleksandry Rejmak z Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, „Czasopisma pedagogiczne w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika” mgr Doroty Grabowskiej z UMK w Toruniu oraz „Profilaktyka antyalkoholowa w działalności oficyn wydawniczych PRL-u” mgr Aleksandry Guszpit z Uniwersytetu Opolskiego.

Sesji plenarnej drugiego dnia obrad – 16 października – przewodniczyli prof. Eleonora Sapia–Drewniak i prof. Krzysztof Jakubiak, wystąpiło w niej

II Konferencja naukowa „Działalność oficyn...

siedmiu referentów. Pierwszy głos zabrał prof. nadzw. Witold Chmielewski (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Filia w Piotrkowie Trybunalskim), mówił o „Roli Funduszu Kultury Narodowej w rozwijaniu działalności wydawniczej na uchodźstwie w czasie drugiej wojny światowej”. Prof. nadzw. Krzysztof Walczak (Uniwersytet Wrocławski) przypomniał Teodora Wagę – autora podręczników do nauczania historii („Teodor Waga i edycje jego podręczników. Przyczynek do dziejów polskich książek do nauczania historii”). Kolejna referentka prof. nadzw. Ewa Andrysiak (Uniwersytet Łódzki) przybliżyła inicjatywę grupy kaliszczan, podjętą na rzecz wsparcia szkolnictwa, czyli „Kalendarz na Szkołę Rzemiosł w Kaliszu» (1907–1911) jako przykład inicjatywy edytorskiej wspierającej szkolnictwo polskie w latach zaborów”. Towarzystwo Szkoły Świeckiej – lidera komunistycznego ruchu laickiego z lat 60. XX wieku i wydawcę ukazującego się od 1957 r. czasopisma „Wychowanie” – przedstawił prof. nadzw. Romuald Grzybowski (Uniwersytet Gdański). Prof. nadzw. Wiesława Leżańska (Uniwersytet Łódzki) mówiła o podręcznikach do nauki języka polskiego autorstwa Cecylii Niewiadomskiej wydawanych nakładem Oficyny Wydawniczej Gebethner i Wolff. Tematem wystąpienia prof. nadzw. Piotra Goldyna (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) była „Działalność wydawnicza Polskiego Towarzystwa Eugenicznego na rzecz oświaty i wychowania”, którego organem prasowym były „Zagadnienia Rasy” przekształcone później w „Eugenikę Polską”. W ramach cyklu „Wychowanie” Towarzystwo publikowało odczyty, a w „Bibliotece Eugenicznej” ukazały się m. in. Bogdana Nawroczyńskiego *O zawodzie nauczyciela* (1929), Władysława Osmolskiego *Rola sportu w wychowaniu etycznym* (1922), Leona Wernica *Eugenika a stosunek jej do higieny szkolnej* (1930). Sesję plenarną zakończyło wystąpienie prof. nadzw. Ewy Danowskiej (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, referat opracowany wspólnie z mgr. Łukaszem Romaniukiem) poświęcone „Reformie Szkolnej” (1904, 1911) i jej twórcy oraz redaktorowi, a także posiadaczowi biblioteki pedagogicznej Adamowi Szymańskiemu.

Na konferencję zgłoszonych zostało 48 tematów, opracowanych przez 53 autorów z różnych ośrodków, głównie uniwersyteckich (Łódź, Kielce, Wrocław, Poznań, Gdańsk, Szczecin, Lublin, Toruń, Opole), bibliotek uniwersyteckich (Łódź, Warszawa, Poznań), szkół wyższych (Leszno, Łomża, Zabrze) i innych (Częstochowa, Kalisz).

Obie konferencje – „Działalność oficyn wydawniczych na rzecz edukacji, szkolnictwa i oświaty w XIX i XX wieku” (2012, 2014) – wzbudziły duże zainteresowanie środowisk naukowych problematyką edycji oświatowych, potwierdzając, że jest to obszar badań interdyscyplinarnych przynoszący ciągle nowe, ważne opracowania.